1.2. Yahudiliğin İnanç Esasları

Yahudiliğin İslam'daki gibi bağlayıcı bir *amentüsü* (inanç esasları) yoktur. Yahudilik inançtan ziyade pratiği öne çıkaran bir dindir. Tevrat'taki "On Emir"[2] pek çok Yahudi din bilgini tarafından Yahudiliğin temelini oluşturan prensiplerin özeti kabul edilmiştir. Fakat söz konusu emir ve yasaklar birer iman esası olmaktan çok pratik hayata yönelik düzenlemelerdir.

BİLGİ KUTUSU

Kur'an-ı Kerim'de Hz. Musa'dan (a.s) 34 surede 136 defa bahsedilir.

2 On emir Tevrat'ta iki ayrı yerde geçer. bk. Çıkış 20/2-17 ve Tesniye, 5/6-21.

ARAŞTIRALIM

Hz. Musa'nın (a.s) İsrailoğullarını kurtarmadan önce Mısırlıların karşılaştıkları musibetler nelerdir? Araştırınız.

On Emri'n yazılı olduğu tabletler (temsili)

ON EMİR

(Hz. Musa'ya Sina'da taş tabletler üzerine yazılı olarak verildiğine inanılan ilk ilâhî emirlerdir.)

1	Seni Mısır diyarından, esirlik evinden çıkaran Tanrın benim.
2	Başka ilâhlara tapmayacaksın.
3	Cumartesi günü hiçbir iş yapmayacaksın.
4	Babana ve anana hürmet edeceksin.
5	Katletmeyeceksin.
6	Zina etmeyeceksin.
7	Tanrı'nın ismini boş yere ağza almayacaksın.
8	Çalmayacaksın.
9	Komşuna karşı yalan şahitlik etmeyeceksin.
10	Komşunun evine tamah etmeyeceksin.

Yahudilikte inanç esaslarını bugünkü şekliyle tespit eden kişi, Yahudi din bilgini Musa b. Meymûn'dur (ö. 1204). İbn Meymûn'un belirlediği 13 iman esası; Tanrı, peygamberlik, kutsal kitap, ilahî yargı, ahiret ve mesih inançlarından oluşur.

ARAŞTIRALIM

Kur'an-ı Kerim'de İsrailoğullarından niçin inek kurban etmeleri istenmiştir? Araştırınız.

On Üç İman Esası
(Suzan Alalu, Klara Arditi vd., Yahudilikte Kavram ve Değerler, s. 105-106)

1. Tanrı'nın varlığına ve her şeyi yarattığına,
2. Tanrı'nın birliğine,
3. Tanrı'nın bir cisminin olmadığına ve tasvir edilemeyeceğine,
4. Tanrı'nın ezelî ve ebedî olduğuna,
5. Ritüellerin sadece Tanrı'ya yapılacağına,
6. Peygamberlerin bütün sözlerinin doğruluğuna,
7. Mûsâ'nın gelmiş ve gelecek bütün peygamberlerin en büyüğü olduğuna,
8. Mevcut Tevrat'ın Tanrı tarafından Mûsâ'ya verilenle aynı olduğuna,
9. Tevrat'ın değiştirilmeyeceğine ve son şeriat olduğuna,
10. Tanrı'nın insanların bütün düşüncelerini ve eylemlerini bildiğine,
11. Tanrı'nın emirlerini yerine getirenleri mükâfatlandıracağına, karşı gelenleri cezalandıracağına,
12. Mesih'in gelmesi gecikse de geleceğine,
13. Tanrı'nın ölüleri dirilteceğine inanmak.

Tanrı

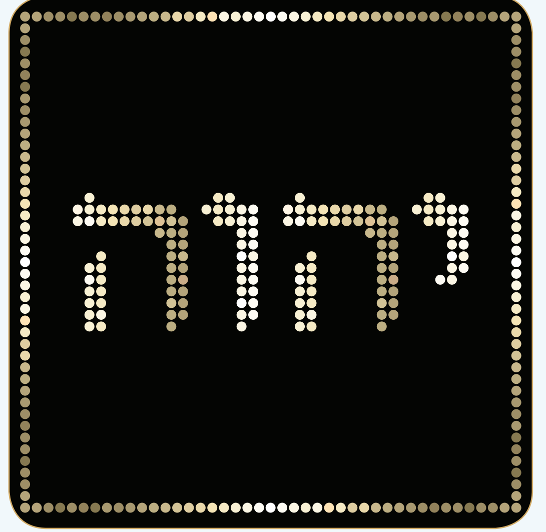
Tanrı'nın birliği Yahudi inanç esaslarının temelini oluşturur. Yahudiliğin temeli kabul edilen On Emir'de ve Yahudilerin sıkça okudukları "Dinle Ey İsrail"[3] diye başlayan Şema duasında hep Tanrı'nın birliği üzerinde durulmaktadır. Bununla ilişkili olarak Tanrı'nın eşi, benzeri ve ortağının olmadığı, ritüellerin sadece ona tapınılacağı belirtilir. Tanrı Yehova'dan başka tanrılar edinmek ve puta tapmak büyük günahlardan kabul edilir.

KARŞILAŞTIRALIM

İbn Meymûn'un tespit ettiği iman esasları ile İslam'ın inanç esaslarını benzerlik ve farklılıkları açısından karşılaştırınız.

3 Tesniye, 6/4.

Yahudi inancına göre Tanrı, tüm insanların yaratıcısı olmakla birlikte, özel olarak İsrail'in rehberi, koruyucusu ve kurtarıcısıdır. Onlar Tanrı'yı, dolayısıyla dini sadece İsrailoğullarına ait kabul ederler.[4] Bu yönüyle Yahve, sadece İsrailoğullarının tapınmakla yükümlü olduğu millî bir tanrı görünümündedir.

Tanrı Yehova'nın İbranice yazılışı

Yahudilik'te Tanrı'nın tek oluşu üzerinde ısrarla durulmasına rağmen Yahudi kutsal kitabının bazı bölümlerinde Tanrı beşerî özelliklerle (antropomorfik) tasvir edilmektedir. Tanrı'ya beşerî organlar nispet edilmekte, Tanrı'ya insana benzediğini düşündürecek bazı davranış ve duygular atfedilmektedir. Tanah'ta Tanrı için kullanılan beşerî özelliklerden bazıları şöyledir: Tanrı'nın yüzü, ağzı, sesi, gözleri, ayakları; Tanrı'nın konuşması, görmesi, işitmesi, oturması, dinlenmesi, uyanması, yürümesi, gülmesi, baba olması, oğlunun olması; Tanrı'nın sevinmesi, acı çekmesi, pişman olması, öfkelenmesi, intikam alması, kıskanması, yakılan kurbanların kokusundan hoşlanması, pişmanlıktan yorulması ve benzeri.[5]

Tanrı'nın İsimleri: Yehova ve Elohim

Tevrat'ta en çok geçen ve Tanrı'nın en kutsal ismi Yehova'dır. Yahudiler on emirde yer alan "Tanrı'nın ismini boş yere ağza almayacaksın" kuralı gereği, Yehova kelimesini telaffuz etmezler. Telaffuz edilemediği ve Tevrat dışında başka yere yazılamadığı için bu ismin nasıl okunduğu bilinmez. Genellikle "YHVH" şeklinde yazılır ve Yehova veya Yahve şeklinde okunur.

Tanrı'nın Yehova ve Elohim olmak üzere iki özel ismi vardır.

Yehova, Tanrı'nın rahmet yönünü, Elohim ise gazap yönünü ifade eder.

Eski Ahit'in Türkçe tercümelerinde Yehova için Rab, Elohim için Allah (c.c.) kelimesi kullanılır (Ömer Faruk Harman, "Yahudilik", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C 43, s. 204.).

4 İsmail Çalışkan, Kur'an'da Din Kavramı, s. 10.
5 Ömer Faruk Harman, "Teşbih", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C 40, s. 562.

Peygamberlik

Yahudilikte Tanrı ile İsrailoğulları arasında ilahî vahye aracılık eden peygamberlik müessesesi vardır. Yahudi kutsal kitabı Tanah'ın ikinci bölümü olan "Neviim", Peygamberler demektir. Yahudi kutsal kitabında peygamberi ifade eden çeşitli kavramlar bulunmaktadır. Bunların başında "nebî" (nevi) gelir. Nebi, Hz. İbrahim ve Hz. Musa gibi Tanrı'dan vahiy alan kimseler için kullanılır. Yahudilikte vahyin en üstün şekli, hiçbir aracı olmadan doğrudan Yehova'dan alınan vahiydir.

BİLGİ KUTUSU

Yahudilikte meleklerin varlığı kabul edilir, ancak "meleklere iman" inanç esasları arasında sayılmaz.

Yahudilikte peygamberlik Hz. İbrahim'le başlar, Hz. Musa'yla zirveye ulaşır ve Malaki'yle son bulur. Yahudi inancına göre peygamberler arasında sadece Hz. Musa vahyi aracısız almıştır. Bu yüzden onun dinde özel bir yeri vardır.

Kur'an-ı Kerim'de peygamber oldukları haber verilen Hz. Davut ve Hz. Süleyman, Yahudilerce peygamber kabul edilmez. Yahudilere göre onlar Yahudi tarihinin iki büyük kralıdır.

Kutsal Kitap

Şifahi= Sözel

Yahudi kutsal kitap külliyatı, yazılı ve şifahî olmak üzere iki kısma ayrılır. Yazılı olana "Tanah", şifahî olana ise "Talmud" adı verilir.

Tanah, Tora (Tevrat), Neviim ve Ketuvim olmak üzere üç bölümde toplam 24 kitaptan oluşur. Tanah'ın ilk bölümü Tora (Tevrat), dünyanın yaratılışından Hz. Musa'nın vefatına kadar geçen olayları ve Tanrı'nın İsrailoğullarına verdiği hükümleri içerir.

Ortodoks Yahudi inancına göre Tora, Tanrı'nın Musa'ya vahyidir. Diğer Yahudi mezhepleri ise Tora'nın yüzyıllar içinde birçok yazar tarafından kalem alındığı görüşündedir.

Tanah'ın ikinci ve üçüncü bölümleri olan Neviim (Peygamberler) ve Ketuvim (Yazılar) ise Hz. Musa'dan sonraki İsrail tarihini ve diğer İsrail peygamberlerinin yazılarını içerir.

Talmud, Mişna ve Gemara'nın toplamını ifade eder. Mişna, Tanah'ın tefsiri; Gemara ise Mişna'ya yazılan şerh ve açıklamalardan oluşur.

ARAŞTIRALIM

Yahudilerin Tanah adını verdikleri kutsal kitaplarına Hıristiyanların Eski Ahit demelerinin sebebi nedir? Araştırınız.

Yahudilerin kutsal kitaplarından Tora tomarları

Yahudi Kutsal Kitapları				
TANAH			TALMUD	
	Bölüm	Adet		
1	Tora (Tevrat) 1.Tekvin 2. Çıkış 3. Levililer 4. Sayılar 5. Tesniye.	5 kitap	Mişna	Gemara
2	Neviim (Peygamberler)	8 kitap		
3	Ketuvim (Yazılar)	11 kitap		

ARAŞTIRALIM

Kur'an-ı Kerim'de geçen İsrailoğullarının **"...sayılı birkaç gün dışında bize ateş dokunmayacaktır..."** (Bakara suresi, 80. ayet) ayeti tefsirlerde nasıl yorumlanmaktadır?

Araştırınız.

Ahiret

Yahudi kutsal kitabında ahiretin varlığı ve ahirete iman konusunda açık bir bilgi bulunmaz. Ölüm sonrası ruhun durumu, öte dünya ve yeniden diriliş gibi inançlar, Yahudi geleneğinde çok geç dönemde ortaya çıkmıştır.

Tevrat'ta olmamasına rağmen Yahudi din bilginleri bazı cümleler üzerine yorumlar yaparak ahirete imanın, Yahudiliğin esaslarından olduğuna karar vermişlerdir. Onlara göre bir Yahudi ne kadar büyük günah işlerse işlesin, cehennemde ancak on iki ay kalacaktır. Bu Talmud'da belirtilmektedir. Kur'an-ı Kerim'de, Bakara suresi 80-81. ayetleri ile Âl-i İmrân suresi 24. ayette Yahudilerin bu anlayışına işaret edilmiştir.[6]

Yahudi kaynaklarında ahiret inancıyla ilgili ilk eserler, Müslümanların yaşadığı ülkelerde yetişen Yahudi din bilginlerinin kaleme aldıkları eserlerde görülmektedir. Örneğin İslam düşüncesinin etkisinde yetişen Musa b. Meymûn'un belirlediği on üç inanç esasından birisi "ölülerin dirileceğine inanma"dır.[7]

Günümüz Yahudi mezhepleri arasında öte dünya, yeniden dirilme, cennet ve cehennem inancı konularında farklı görüşler vardır. Bazı reformist Yahudiler, fiziki olarak ölümden sonra dirilmeyi ya da Tanrı'nın merhametiyle bağdaşmadığı gerekçesiyle cehennemi kabul etmez.[8]

Mesihçilik

Yahudilikte "Mesih" kavramı, başlangıçta Tanrı tarafından görevlendirilen kralları ifade etmekteydi. Fakat zamanla, ahir zamanda ortaya çıkacak ve Yahudileri düşmanların elinden kurtarıp Mesih Çağı'nı başlatacak bir kurtarıcı anlamı kazandı.

ARAŞTIRALIM

17. yüzyılda İzmir'de Mesihliğini ilan eden Sabatay Sevi ve onun adına atfen kurulan Sabataycılık akımı hakkında araştırma yapınız.

6 Baki Adam, "Yahudilik", Yaşayan Dünya Dinleri, s. 237.
7 İsmail Taşpınar, Duvarın Ötesi Yüzü, s. 195-198.
8 Salime Leyla Gürkan, Yahudilik, s. 114.

Yahudi inancına göre beklenen kurtarıcı Mesih, Hz. Davut'un soyundan gelecektir. Fakat onun dünyevî bir kral mı yoksa semavî bir şahsiyet mi olacağı hususunda görüş ayrılığı vardır.[9]

Mesih beklentisi Yahudiler baskı altında olduklarında daha fazla artmış ve birçok kişi böyle zamanlarda mesihlik iddiasında bulunmuştur. Mesihlik iddiasından bulunanlardan birisi de, Sabatay Sevi (ö. 1676) isimli bir Osmanlı Yahudisidir. Yahudi tarihinin en etkili mesihçilik hareketini başlatan Sevi, ilk önce Yahudilerin beklediği Mesih'in kendisini olduğunu iddia etmiş, ardından bu iddiasından vazgeçerek Müslüman olmuştur. Sevi'nin İslam'ı kabulünden sonra hareket "Sabataycılık" adıyla gizli bir yapılanmaya dönüşmüştür. Bazı müritleri Sevi'nin Müslüman olmasını mesihlik görevinin gerçekleşmesi yolunda bir adım olarak görüp şeklen İslam'ı kabul etmiş, ancak Yahudi ayinlerini de gizlice sürdürmeye devam etmişlerdir. Bu yüzden Müslüman halk onlara kuşku ile bakmış ve onları "dönmeler" olarak isimlendirmiştir.

Günümüzde mesih beklentisi, Ortodoks Yahudiliğin temel inançlarından biridir. Reformist Yahudilikte ise mesih öğretisi kabul edilmez.[10]

Ahit ve Seçilmişlik

TARTIŞALIM

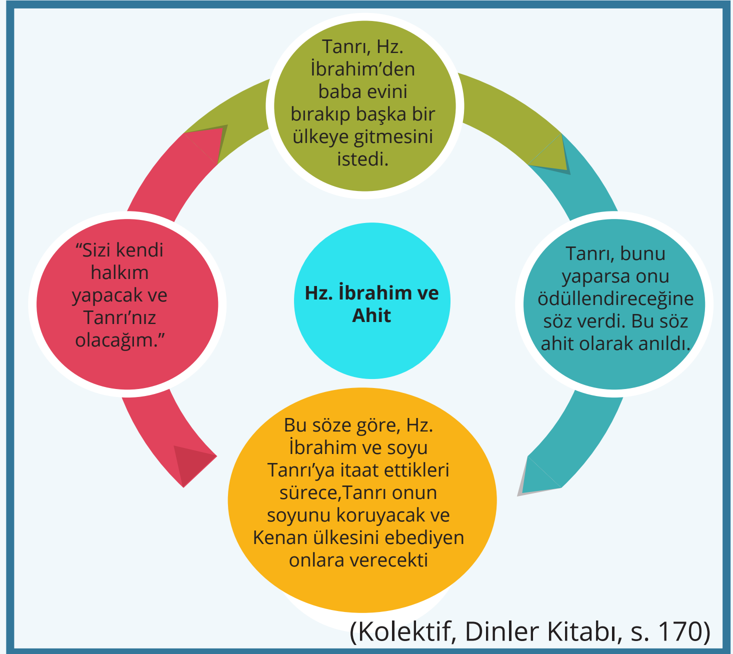
"Dinsel seçilmişlik" ile "etnik seçilmişlik" düşüncesi arasında ne fark vardır? Tartışınız.

Yahudi inancına göre Tanrı, İsrailoğullarıyla bir ahit yapmış ve onları kendisi için özel bir kavim olarak seçmiştir. Tanah'ta iki farklı ahitten bahsedilir. Birincisi, Tanrı'nın Hz. İbrahim, Hz. İshak ve Hz. Yakub'la yaptığı ahittir. Bu ahit tek taraflıdır. Tanrı, Hz. İbrahim'in soyunu çoğaltacağını ve onları kutsal topraklara mirasçı yapacağını vadeder.[11]

İkincisi, Hz. Musa Dönemi'nde Tanrı ile tüm İsrail halkı arasında yapılan ahittir. Bu ahit, çift taraflıdır. İsrailoğulları, Hz. Musa'ya Sina Dağı'nda verilen emirlere uymaları hâlinde, "kutsal kavim" olarak Tanrı'nın özel ilgisini kazanacaklardır. İtaatsizlik hâlinde ise kutsal topraklar dâhil Tanrı'nın yardımıyla elde ettikleri her şeylerini kaybedeceklerdir.[12]

Hz. Musa Dönemi'ndeki "dinsel seçilmişlik" (kutsal kavim) anlayışı, İkinci Mabed Dönemi'nden itibaren yerini "etnik seçilmişlik" (üstün ırk) düşüncesine bırakmıştır.

Modern dönemde bazı Yahudi bilginler seçilmişlik düşüncesini, toplumlar arası eşitlik ilkesine aykırı olduğu gerekçesiyle reddederler.

(Kolektif, Dinler Kitabı, s. 170)

9 Kollektif, Dinler Kitabı, s. 178-179.
10 Ömer Faruk Harman, "Yahudilik", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C 43, s. 206.
11 Tekvin, 17/6-8.
12 Tesniye, 7/12-13; 26/18-19; 28/1-14.

Kutsal Toprak

Tevrat'ta süt ve bal ülkesi olarak anlatılan[13] ve yeryüzünün merkezinde bulunduğuna inanılan Filistin toprakları, Tanrı'nın kutsallığının ve hükümranlığının doğrudan tecelli ettiği bölgeyi ifade eder. Yahudilere göre burada yer alan Kudüs, krallığın merkezi ve mabedin inşa edildiği yer olması nedeniyle kutsal kabul edilmiştir. Bu sebeple Kudüs ve onun merkezinde bulunan mabed bölgesi, kutsallığın doruğa ulaştığı mekânlar olarak görülür.[14]

Yahudiler, tarihte birçok kez kutsal topraklardan sürgün edilmişlerdir. Yahudiler, dinî bir merkez kabul etmeleri dolayısıyla, her zaman kutsal topraklara geri dönmenin yolunu aramışlardır. Yahudi din otoriteleri, zorunlu kalmadıkça kutsal toprakların dışında yaşamayı veya kutsal topraklar dışında bir devlet kurmayı dine aykırı kabul ederler. Bunun sebebi, Yahudiliğin en temel kurum (Bet Hamikdaş) ve kurallarının bu topraklarda yaşanabilecek şekilde belirlenmiş olmasıdır. Yahudilik bu topraklar dışında tam olarak yaşanamaz.[15]

Günümüz Yahudi Akımları

Günümüz Yahudi akımlarının ortaya çıkışında etkili olan bazı olaylar yaşanmıştır. Bu olaylardan bazıları şunlardır:

1. Fransız İhtilali'nin etkisi: Fransız İhtilali'nden sonra Avrupa'da yaşayan Yahudiler, önceki dönemlerde kendilerine uygulanan kısıtlamalar kaldırıldığı için kısmen rahata kavuşmuşlardır. Bu rahat ortam, onların Yahudilik anlayışını etkilemiştir.

2. Beklenen Mesih'in gelmemesi: Şimdiye kadar gelmeyen Mesih'in, bundan sonra da gelmeyeceğini düşünen kimi Yahudiler, yaşadıkları ülkenin şartlarına uyum sağlamaya çalışmıştır. Bu da ancak geleneksel Yahudilik anlayışını gözden geçirmekle mümkün olacaktır.[16]

3. Yahudi aydınlanma hareketinin etkisi: Yahudi aydınlanmacılığı, Yahudilerin içinde yaşadıkları toplumla bütünleşmeyi ve laik sisteme katılmayı öngörüyordu. Avrupa kültürünün herkesin ortak malı olduğu olduğu düşüncesi bazı Yahudilerde yaygınlık kazandı.[17]

BİLGİ KUTUSU

İbranice'de 'mezhep' kavramını ifade eden genel bir terim yoktur. Yahudilikte mezhep ve gruplaşmaların ortaya çıkışı, genellikle Helenistik dönemin yozlaşma ortamına yönelik tepkinin bir sonucu kabul edilmektedir. İlk Yahudi ekolleri Hz. İsa Dönemi'nde ortaya çıkmıştır.

(Ömer Faruk Harman, "Yahudilik: Mezhepler ve Dinî Gruplar", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C 43, s. 212)

13 Çıkış, 3/8.
14 Ömer Faruk Harman, "Yahudilik", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C 43, s. 207.
15 Baki Adam, "Yahudilik", Yaşayan Dünya Dinleri, s. 230.
16 Baki Adam, "Yahudilik", Yaşayan Dünya Dinleri, s. 244.
17 Ali Osman Kurt, "Yahudi Aydınlanma Hareketi: Haskala", s. 37; Ali Osman Kurt, Fundamentalist Yahudiler, s. 304-305.

Günümüz Yahudi Akımları	
Ortodoks Yahudilik	Ortodoksluk, Yahudiliği geleneksel şekilde yaşayan bir mezheptir. Ferisiler ve Rabbanî Yahudilerin günümüzdeki temsilcileridir. Yahudi dinî hükümlerinin Tevrat'ta yer aldığı ve Talmud'ta yorumlandığı şekliyle harfiyen yerine getirilmesini isterler. Sinagogda erkek ve kadınlar birbirlerini görmeyecek şekilde ayrı yerlerde otururlar. Cumartesi yasaklarına ve beslenme kurallarına özel önem verirler.
	Hasidiler, Ortodoks Yahudilik içinde radikal kanadı temsil eder. Dinî hükümlerin katı bir şekilde uygulanmasını savunurlar. Dış görünümleriyle kolayca tanınabilirler. Hasidi erkekler, siyah paltolu, siyah şapkalı, uzun sakallı ve favorileri üzerinde lüleleri olan kişilerdir. Evli kadınlar, daima başlarını kapatırlar. Hasidiler, Mesih gelmeden kurulduğu için İsrail Devleti'ni tanımazlar. Bu yüzden devlete vergi vermeyi ve askere gitmeyi reddederler (Ali Osman Kurt, Fundamentalist Yahudiler, s. 304-305).
Reformist Yahudilik	19. yüzyılın başlarında Alman Yahudileri arasında ortaya çıkmış bir harekettir. Reformistler, Tevrat'ın vahiy mahsulü olduğunu kabul etmezler. Onlara göre Tevrat'ın hükümlerinin pek çoğu artık geçerliliğini yitirmiştir. Mesih, kutsal topraklara dönüş ve mabedin yeniden inşası düşünceleri benimsenmez. Ritüellerin dilinin İbranice olması zorunlu değildir. Yerel dillerde ayin yapılabilir ve vaaz edilebilir. Sinagogta kadın erkek karışık yan yana ayine katılabilirler.
Muhafazakâr Yahudilik	Reformistlerin Tevrat'ın beşer eliyle yazıldığı iddiasını kabul etmezler. Tevrat'ın ilahî ilhamla yazdırılmış bir kitap olduğuna inanırlar.
Yeniden Yapılanmacı Yahudilik	Bu hareket, seçilmişlik düşüncesini, toplumlararası eşitlik ilkesine ve modern insan anlayışına ters düştüğü için reddeder. Yahudiliği bir din olarak değil Yahudi toplumunun oluşturduğu ve sürekli gelişen bir medeniyet olarak tanımlarlar. Tevrat'ı vahyedilmiş ilahî bir kitap olarak değil, Yahudi medeniyetinin bir parçası görürler.
Siyonizm	Siyonizm, kökleri 19. yüzyıla dayanan, Filistin'de bir Yahudi devleti kurma amacıyla ortaya çıkan siyasi bir harekettir. Siyonizm'in birçok çeşidi vardır. Dinî ve politik Siyonizm en çok bilinenleridir. **Dinî Siyonizm:** Kurtarıcı Mesih beklentisine dayanır. Mesih geldiğinde yeryüzünde Tanrı krallığı kurulacak ve bütün insanlık tek bir ırka bağlanacaktır. Bazı dinî Siyonist gruplar, Mesih önderliğinde kurulmadığı için modern İsrail devletini tanımazlar. **Politik Siyonizm:** Theodor Herzl'in başı çektiği bu hareket seküler karakterlidir ve dinî hedefleri yoktur. Amaç, günümüz politik milliyetçilik anlayışı çerçevesinde Yahudi kimliğinin yeniden oluşturmaktır. Politik Siyonistlerin Filistin'de bir Yahudi devleti kurma çabaları II. Abdülhamit'in karşı koymasıyla önce başarısız olur. Fakat İngiltere ve Amerika'nın desteğiyle David Ben-Gurion 14 Mayıs 1948'de İsrail Devleti'nin kurulduğunu resmen ilan eder.